

120 ГОДИНИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА ВОЕННОМОРСКА БАЗА ВАРНА

о.з. капитан-лейтенант Пламен Петров, Варна

На 17 ноември 2017 г. се навършиха 120 години от създаването на Военноморска база Варна. Съгласно стара флотска традиция, тази кръгла годишнина бе отбелязана с ритуал по тържествено издигане на националното знаме, военноморските флагове и флагете за разцветяване. Бе отслужен молебен за здраве и успехи на военните моряци. В своето приветствие командирът на Пункта за базиране - Варна кап. I ранг Георги Георгиев отбеляза: „има нещо символично в това, че Военноморска база Варна е разположена на мястото, където завършва Аспаруховият вал – първото противодесантно защитно съоръжение издигнато от предците ни – основатели на нашата държава”.

За рождена дата на Военноморска база Варна се счита 12 (24) ноември 1897 г., когато тя е създадена с княжески указ № 40 от същата дата. С него се постановява формирането на Морска част с щаб във Варна.

За да се стигне до тази дата, то тя има своята предистория. Една от главните последици от възстановяването на българската държава е създаването на българска армия, съответно и на флот. Началото на българския военноморски флот е поставено на 31 юли (12 август) 1879 г., когато в Русе са издигнати българските флагове на 4 парахода, 7 парни катера и 1 работилница (Арсенал), подарени от Русия. Официалното наименование на новото военно формирование „Флотилия и Морска част” само говори, че отбраната на Черноморското крайбрежие влиза в плановете за развитието на въоръжените сили на Княжеството. Само месец по-рано във Варна, на тържество по повод изпращането на княз Дондуков-Корсаков, бъдещият прочут руски адмирал и герой от войната (тогава лейтенант) С.О. Макаров вдига наздравица, в която пророчески пожелава на „българското княжество да извъди достойни моряци”. В деня на тържеството в Русе е организиран морски празник и във Варна. Тука вече са подарените от

Русия шхуна „Келасура” и парните катери „Птичка” и „Варна”. Трите съда влизат в състава на Портовото капитанство във Варна, оглавявано от командира на „Келасура” лейтенант Леонтиев. Портовото капитанство е първата българска морска държавна институция на младата ни държава. За съжаление откритият рейд на тогавашното варненско пристанище не позволява презимуването на плавателните съдове и през 1880 г. Портовото капитанство е закрито. Шхуната „Келасура” е заменена от парахода „Голубчик”. Необходимостта от него остава и през 1888 г. то е възстановено от началника на Флотилията и Морската част полк. Панайот Ангелов. От Русе до Варна по железницата са превозени парните катери „Г. Раковски” (бивш „Олавчик”) и „Хаджи Димитър” (бивш „Варна”). През 1889 г. в Русенския арсенал е заложен нов парен катер за Черно море. Това е първият самоходен плавателен съд, построен в България. На 1 (13) септември 1891 г. във Варна на новопостроения катер е дадено името „Амалия”. Нуждата от създаването на военноморска база на Черно море става все по-голяма и през 1896 г. мичман 1 разред Станчо Димитриев съставя проект за бъдещето развитие на Черноморския флот. В него са предвидени доставката на 4 миноносци и 1 канонерка, производството на морски мини у нас, строеж на морски арсенал с док, създаване на семафорни станции и хидрографско бюро.

На 12 (24) ноември 1897 г. с княжески указ Флотилията и Морската част се разделя на Дунавска флотилия със щаб в гр. Русе и Морска част със щаб в гр. Варна. Изборът на града е логично следствие от неговото разрастване, увеличаването на стопанското му значение за страната и започналият строеж на модерно пристанище. Не на последно място има значение и близостта с княжеската резиденция Евксиноград. В следващите няколко десетилетия военноморската база във Варна ще остане единствената ни база на Черно море и почти всичко свързано с Флота е свързано и с нея. На 21 ноември (3 декември) 1897 г. е поставено началото и на най-старото поделение на Базата – Работилницата (Флотски Арсенал) с началник френският механик Андре Ламбер.

За първи началник на Морската част е назначен френският морски офицер капитан II ранг Пол Пишон. В началото на 1899 г. Дунавската флотилия прекратява своето самостоятелно съществуване и става част от Българския военноморски флот. Капитан 2 ранг Пол Пишон е назначен за Началник на флота. През 1898 г. е закупен от Франция учебният крайцер „Надежда”. Корабът е с водоизместване 717 т., дължина 65 м. и ширина 8.28 м., енергетичната установка се състои от две парни машини по 3100 к.с. и развива скорост от 17 възли. Артилерийското му въоръжение включва две 100-мм, две 65-мм и две 47-мм оръдия. Снабден е с два 381-мм торпедни апарата. Същата година е приет във флота кораба „Калиакра” с водоизместване 80 т. Същият е построен в русенския Арсенал. Котелът и парната машина също са изработени там.

Новия XX век Военноморската база Варна посреща в състав: учебен крайцер „Надежда”, Портово капитанство, Портова рота, Работилница и Машинното училище, преместено от Русе.

Сключен е договор за закупуването от Франция на 6 миноносци, една 240-мм и една 100-мм брегови батареи, спомагателния кораб „Камчия”, учебната яхта „Стрела” и 240 морски мини „Соте Арле”. Финансирането е осигурено с държавен заем от Франция. Миноносците са доставени на части и са сглобени в специално построения за това модерен за времето си Арсенал във Варна. Първите три миноносци – „Дръзки”, „Смели” и „Храбри” са приети във флота на 5 (18) януари 1908 г., а останалите три – „Строги”, „Летящи” и „Шумни” през август 1908 г.

В Балканската война ВМБ Варна влиза с три основни структури:

- Подвижна отбрана – „Надежда” и отряда миноносци;
- Неподвижна отбрана – Минна част, бреговите батареи, Портово капитанство, Семафорна служба и Портова рота;
- Арсенал и брегови съоръжения.

В хода на тази война е постигната най-голямата победа на българския военен флот – атаката на турския крайцер „Хамидие“ от отряда миноносци. В нощта на 7 срещу 8 ноември, по данни от разузнаването, отрядът, състоящ се от флагмана „Летящи“, „Смели“, „Строги“ и „Дръзки“ излиза през северния проход на минното заграждение на Варненския залив и при пълна светомаскировка се отправя да пресече пътя на турския конвой. Командир на отряда е кап. II ранг Димитър Добрев. Половин час след полунощ на 32 мили от Варна, в дясно от курса е забелязан силуета на голям кораб. Постепенно се разузнава, че това е един от крайцерите „Хамидие“ или „Меджидие“. В 00:40 от флагмана е подаден сигнал за атака и 5 минути по-късно от разстояние 500-600 метра „Летящи“ дава първия торпеден залп. В този момент започва ожесточен артилерийски обстрел от „Хамидие“. От по-близка дистанция атакуват „Смели“ и „Строги“. Последен от отряда изстрелва торпедо „Дръзки“, командван от мичман I ранг Георги Купов. Изстрелът е даден от дръзкото разстояние 50-60 метра и е единственият успешен. Няколко секунди след него избухва силен взрив и над „Хамидие“ се издига висок воден стълб. Крайцерът е уцелен в носовата част, получава пробойна от около 10 кв.м. и единствено тихото море го спасява от потъване. Има 8 убити и 30 ранени. В атаката „Дръзки“ получава само едно попадение от шрапнел в димохода си. На сутринта отрядът се прибира във Варна. В битката българските моряци дават само един ранен – подофицер-артилерист от „Смели“.

Включването на България в Първата световна война довежда до развитие и модернизирание на военния флот. На 26 май 1916 г. е вдигнат флага на първата българска подводница – „Подводник 18“, с командир лейтенант Никола Тодоров и помощник-командир – бъдещият адмирал Иван Вариклечков. Друго принципно ново оръжие е водосамолетът. През ноември 1915 г. в района на базата е формирана германска водосамолетна станция. През януари 1916 г. към нея е придадена българска учебна команда. На 1 май 1917 г. е обособена самостоятелна българска водосамолетна ескадрила с командир лейтенант Иван Михайлов, сменен следващата година от лейтенант Сава Иванов.

Когато говорим за участието на ВМБ Варна в Първата Световна война, не може да не споменем десанта в Балчик и Каварна. На 5.09.1916 г. в полунощ от Варна потегля отряд от пет миноносеца с 3 големи гребни лодки, теглени на буксир. Час и половина по-късно „Смели“ и „Строги“ стоварват войски на балчишкия бряг, а останалите миноносци стоварват войски в Каварна. Паниката и дезорганизацията, предизвикани предния ден от въздушните атаки и дебаркирането и устремната атака на пехотата в ранните часове на деня, са довели до пълна дезорганизация и паническо бягство сред защитниците. В резултат, без бой и без загуби, град Балчик е овладян. Портовата рота взема участие в настъпателната операция на Трета армия в Добруджа. На 19 октомври 1916 г. тя води тежко сражение, в което дава 32 убити и 97 тежко ранени. Дадени са и други свидни жертви. На руски мини се натъкват и потъват в Батовския залив миноносецът „Шумни“ и миночистачна лодка, с която загиват осем моряци и командирът на Минната рота лейтенант Кирил Минков.

Клаузите на Ньойския мирен договор, наложен на България от страните победителки, прекратяват съществуването на български военноморски флот. Оставена е възможност да се запазят не повече от четири миноносеца (със свалени торпедни апарати) и няколко по-малки лодки с цивилни екипажи с полицейски функции. Всички морски офицери са уволнени и преминават в запаса. Ликвидационната комисия остава в България до 1927 г. През целия този период българските военни моряци водят „тайна война“ с нея за спасяване на въоръжение и боеприпаси. Под контрола на представители на ликвидационния орган, оръжието трябва да се доведе до негодност и да се изхвърли в морето. На много места годното въоръжение се крие, а се предават стари образци или негодно и повредено оръжие. На всевъзможни места се укриват оръжие и боеприпаси: складове на фабрики, мазета, селскостопански постройки, извънградски

вили и други места. Тази дейност се извършва от морски офицери, облечени в цивилни дрехи. Голяма част от изхвърленото оръжие във водите на Варненския и Бургаския залив е извадено от дъното от български моряци водолази. Денем изхвърлят, нощем вадят.

Военният ни флот постепенно се освобождава от тежките клаузи на Ньойския договор. Официално военните клаузи на договора са премахнати на 31 юли 1938 г. Още същата година съгласно мирновременния щат на флота са създадени Варненска и Бургаска военноморски бази в състава на Черноморската флотилия.

На 1 март 1941 г. България се присъединява към Трестранния пакт. Новата структура на Морските войски, както тогава е названието на военната ни marina, включва 3 флота – Черноморски (Варна), Беломорски (Кавала) и Дунавски (Русе). И при тази организация Варна си остава основният пункт за базиране на неголемия корабен състав. Тук са базирани 4 торпедоносци тип „Дръзки”, 3 торпедни катери „Люрсен”, 4 торпедни катери „Пауер”, 2 патрулни кораба тип „Черноморец”, 2 минни заградители и 7 миночистачни кари.. За разлика от българските сухопътни войски, които не вземат участие във военните действия на Източния фронт, нашият Черноморски флот участва активно на страната на Германия. Поставени са минни заграждения в оперативната зона на флота. Торпедоносците и торпедните катери придружават и конвоират германски транспорти по линията Босфор – българските пристанища – Кюстенджа. Българските водосамолети носят стражева служба. До 9 септември 1944 г. с германски ордени и медали са наградени 35 офицери и 69 подофицери и матроси. В тази морска война страните понасят тежки загуби. Потопени са българските търговските кораби „Шипка” и „Варна” и пасажерският кораб „Евдокия”. От друга страна е известно за 6 потънали съветски подводници в оперативната зона на нашия ЧФ. Затова съвсем логично след влизането на Съветската армия в България, отношението към флота е като към противник. Корабите са взети като трофеи. Пред складовете е поставена съветска охрана. Иззет е архивът на флота, който и до днес не е върнат. Този период продължава кратко, тъй като България се включва във войната на страната на съюзниците. Военноморска база Варна е възстановена като оперативно-тактическо съединение. Зоната на базата е от румънската граница на север до нос Емине. Основната задача по време на Отечествената война е борбата с минната опасност на Черно море и Дунав. Унищожени са хиляди мини, преведени зад трал са десетки конвои, отново са дадени жертви. Един от най-отличилите се през войната кораби – миночистачът „Христо Ботев“ е удостоен с гвардейски флаг. Той и до днес е в състава на базата като спомагателен катер.

В края на 40-те години на миналия век започва реформирането на флота и съответно на военноморската база Варна в съответствие с разбиранията на съветската военноморска наука. Започва дълъг процес на превъоръжаване. На 28 януари 1948 г. е вдигнат българският военноморски флаг на 13 кораба, получени от Съветския съюз – ЕМ „Анатоли Желязников”, два големи преследвачи на подводници тип БО, четири малки преследвачи МО и 6 малки преследвачи ОД-200. През 1950 г. „Желязников” е сменен с ЕМ „Г. Димитров” с командир кап. II ранг Иван Добрев. Това е най-големият и мощен военен кораб в историята на българския военен флот.

Подмяната на морално и физически остарялата техника продължава до края на 80-те години. През 1957 г. и 1958 г. са получени от Съветския съюз два стражеви кораба пр.50 – „Дръзки” и „Смели”, многоцелеви бойни кораби с универсални възможности. Сформиран е Първи отделен дивизион противолодъчни кораби. През 1975 г. са получени три ПЛК пр.204 – „Храбри”, „Строги” и „Безстрашни”. През 1970 г. е поставено началото на нов дивизион противоминни кораби в състав 6 базови миночистачи. През 1989 г. в състава на I ОДПЛК са зачислени фрегата „Смели” и корвета „Бодри”. На 12.12.1990 г. е вдигнат българският военноморски флаг на корвета „Решителни”. Това е последният кораб получен от Съветския съюз. „Смели”, „Бодри” и „Решителни” и до днес служат на родината.

В края на 80-те години на миналия век Военноморска база Варна достига апогея на организационната си структура. В състава ѝ влизат много подразделения, които осигуряват всички видове защиты и отбрани в отговорната зона.

Ескадреният миноносец „Георги Димитров“ за първи път през 1957 г. напуска пределите на Черно море, за първи път през 1966 г. поход в Средиземно море извършват стражевите кораби „Дръзки“ и „Смели“, а кораби от съединението многократно осъществяват бойна подготовка в отдалечени райони, участват в крупни национални и международни учения. С кораби от Черноморския флот на СССР са осъществени плавания на 8 обединени ескадри в Средиземно море (1980 – 1987 г.) и 2 в Черно море (1988 и 1989 г.).

Днес в състава на базата влизат щаб; патрулен, миночистачен и спомагателен дивизион; хидрорайон; свързочно и радиотехническо поделение; ремонтна работилница и други обслужващи поделения; брегова батарея; крайбрежни постове. Базата разполага с оперативен център, учебни кабинети, полигон за обучение на водолази, видеоцентър, кинозалон, спортен комплекс.

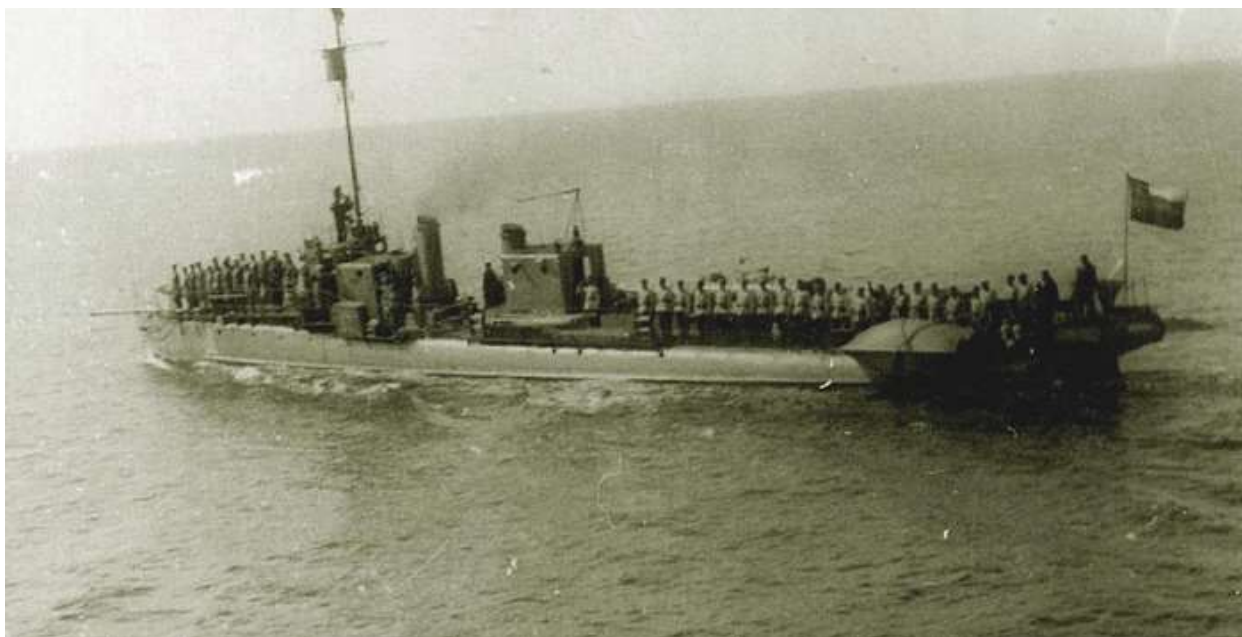
Въпреки остаряването и съкращаването на корабния състав в сравнение с апогея му през 80-те години, и днес Военноморска база - Варна е боеспособно поделение на флота, участва във всички учения от типа „Бриз“ и „Кооператив Партнър“ и двустранни учения с ВМС на черноморските държави, ежегодно нейни кораби плават в Средиземно море, изпълнява нови функции във взаимодействие с гражданските морски организации по морско спасяване, борбата с контрабандата и съдействие на граничните органи. От 2011 г. е Пункт за базиране в състава на Военноморска база (ВМБ-ВМС).

Зад всичко това, зад този колосален 120-годишен труд и тежка военноморска служба стоят поколения български военни моряци – офицери, старшини, матроси и волнонаемни служители. Хора, отдадени изцяло на морето. Без тях нищо от това нямаше да се случи. Думите на адм. Макаров, произнесени преди повече от 120 години, наистина излязоха пророчески.

Илюстрации:

Военноморска база - Варна

Миноносеца „Дръзки“

СКР „Смели“ пр.50

Корвета „Бодри“

Ескадрен миноносец „Г. Димитров“

"Подводник 18"